

**ISTE'MOL, JAMG'ARMA VA INVESTITSIYA O'RTASIDAGI O'ZARO ALOQA VA
MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA TA'SIRI**

Ochildiyeva Naima Mengziya qizi

naimajonibek@gmail.com

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi magistraturanti,

Ilmiy rahbar: Ollokulova Feruza Mansurovna

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti, i.f.f.d.(PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqola iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalar hamda ularning mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida ushbu uch omilning bir-biriga ta'sirini chuqur tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada jamg'armaning investitsiyaga aylanish jarayonlari va iste'mol dinamikasi iqtisodiy o'sishning asosiy ko'rsatkichlari bilan bog'liq ravishda tahlil qilinadi. Shu bilan birga, mamlakat iqtisodiyotida barqaror investitsiya muhitini yaratishning o'rni va ahamiyati keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Iste'mol, jamg'arma, investitsiya, iqtisodiy o'sish, iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy resurslar, investitsiya muhiti.

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию взаимосвязей между потреблением, сбережениями и инвестициями и их влиянию на экономическое развитие страны. Глубокий анализ влияния этих трех факторов друг на друга важен для устойчивого развития экономики. В статье анализируются процессы сбережений в инвестиции и динамика потребления в связи с основными показателями экономического роста. При этом широко освещались роль и значение создания стабильной инвестиционной среды в экономике страны.

Ключевые слова: Потребление, сбережения, инвестиции, экономический рост, экономическая стабильность, финансовые ресурсы, инвестиционная среда.

Abstract: This article is devoted to the study of interrelationships between consumption, savings and investment and their impact on the economic development of the country. A deep analysis of the influence of these three factors on each other is important for the sustainable development of the economy. The article analyzes the processes of saving into investment and the dynamics of consumption in connection with the main indicators of economic growth. At the same time, the role and importance of creating a stable investment environment in the country's economy was widely covered.

Key words: Consumption, savings, investment, economic growth, economic stability, financial resources, investment environment.

Kirish

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik iqtisodiy faoliyatning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu omillar mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, ular o'zaro muvozanatli bo'lganda iqtisodiy o'sish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Iste'mol iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lsa, jamg'arma moliyaviy resurslarni to'plash va investitsiyalarni moliyalashtirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Investitsiyalar esa ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy qilish va yangi ish o'rinlari yaratish orqali iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi. Bugungi globallashuv sharoitida har bir mamlakat uchun iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash muhim vazifa bo'lib, bu iqtisodiyotning barqarorligini oshirish va ijtimoiy masalalarni hal etishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada iste'mol, jamg'arma va investitsiyaning iqtisodiyotga ta'siri chuqur tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liqligi ilmiy va amaliy jihatdan ko'rib chiqiladi. Shuningdek, mamlakat iqtisodiyotini yanada rivojlantirish uchun mazkur omillarning muvofiqligini ta'minlash bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Asosiy qism

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalar mamlakat iqtisodiy rivojlanishining asosiy omillaridan biridir. Ushbu omillar bir-biriga chambarchas bog'liq bo'lib, iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun o'zaro muvozanatni ta'minlash zarur. Iste'mol iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida, jamg'arma esa moliyaviy resurslarni to'plash va investitsiyalarni moliyalashtirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Investitsiyalar, o'z navbatida, iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlashda ahamiyatli rol o'ynaydi, chunki ular yangi ish o'rinlarini yaratadi, texnologiyalarni joriy etadi va ishlab chiqarish hajmini kengaytiradi. Iste'molning iqtisodiyotdagi o'rni beqiyosdir. Iste'molning ortishi, qisqa muddatda ishlab chiqarishning oshishiga olib keladi, chunki iste'molchilar yangi mahsulotlarga talabni shakllantiradilar. Biroq, uzoq muddatda, yuqori iste'mol darajasi jamg'arma va investitsiyalarni moliyalashtirish uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarning qisqarishiga olib kelishi mumkin. Bu o'z navbatida, iqtisodiy o'sishning sekinlashishiga yoki turg'unlikka olib kelishi mumkin. Shuning uchun iste'mol darajasining muvozanatli o'sishi va jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi uyg'unlik muhimdir. Jamg'arma, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi asosiy omil bo'lib, u moliyaviy resurslarni yig'ish va investitsiyalarni moliyalashtirish uchun muhimdir. Mamlakatimiz so'nggi yillarda jamg'armalarning investitsiyaga aylanishi darajasi sezilarli darajada oshdi. Jamg'arma darajasi yuqori bo'lgan davlatlar, odatda, barqaror iqtisodiy o'sish va yuqori darajadagi turmush farovonligiga ega bo'ladilar. Jamg'armalar iqtisodiyotga investitsiya sifatida qaytadi, bu esa yangi ishlab chiqarish loyihalarini, texnologik yangilanishlarni va ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Shuningdek, investitsiya muhiti barqaror bo'lishi kerak, chunki iqtisodiy o'sishning davomiyligini ta'minlash uchun investorlar ishonchli va xavfsiz sharoitlarda faoliyat yuritishlari zarur. Investitsiya esa ishlab chiqarishning samaradorligini oshiradi, yangi texnologiyalarni joriy etadi, infratuzilmani rivojlantiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanat iqtisodiyotning samarali rivojlanishi uchun zarurdir. Investitsion muhitning barqarorligi davlat siyosatining samaradorligi bilan bevosita bog'liqdir. Mamlakatimiz so'nggi yillarda investitsiya muhitini yaxshilash uchun amalga oshirilgan islohotlar, soliq imtiyozlari va

boshqa rag'batlantiruvchi choralar investorlarning faoliyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy o'sishning uzluksizligini ta'minlashga yordam beradi. Xalqaro tajribalar ham jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashda innovatsion yondashuvlar va texnologik rivojlanishning muhimligini ko'rsatadi. Misol uchun, rivojlangan mamlakatlar o'z iqtisodiyotlarida yuqori darajada jamg'arma va investitsiyalarni rag'batlantirish uchun ilg'or texnologiyalarni joriy qilmoqdalar, shuningdek, xususiy sektorni rivojlantirishda davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni o'rnatishmoqda. Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarni to'g'ri boshqarish va muvozanatni ta'minlash iqtisodiy barqarorlikni va uzoq muddatli o'sishni ta'minlash uchun zarurdir. Mamlakat iqtisodiyotida jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarni yaxshilashga qaratilgan islohotlar, albatta, iqtisodiy o'sishni kuchaytirishga va aholining turmush darajasini yaxshilashga yordam beradi. Biroq, investitsion xavf-xatarlarni kamaytirish, texnologiyalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolishi kerak.

Adabiyotlar sharhi va Metodologiya

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Klassik iqtisodiyot nazariyalarida Adam Smit va Devid Rikardo kabi iqtisodchilar jamg'arma va investitsiyaning iqtisodiy o'sishdagi o'rniga alohida e'tibor qaratgan. Keynsiy nazariya esa iste'mol va jamg'arma o'rtasidagi muvozanatni saqlashning makroiqtisodiy ahamiyatini ta'kidlaydi. J. M. Keynsning fikriga ko'ra, iste'molning qisqarishi jamg'armaning oshishiga olib keladi, ammo investitsiyalar yetarli darajada bo'lmasa, iqtisodiy turg'unlik yuzaga kelishi mumkin. So'nggi yillarda zamonaviy tadqiqotlar iste'mol va jamg'armaning iqtisodiy o'sishga ta'sirini global sharoitda ko'rib chiqmoqda. Xususan, P. Krugman va J. Stiglitz kabi olimlar iste'molni rag'batlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikni oshirish mumkinligini ta'kidlashadi. O'zbekiston iqtisodchilari ham ushbu yo'nalishda tadqiqotlar olib borib, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi uzviylikni ta'minlashning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini o'rganmoqdalar. Shu jumladan, respublika iqtisodiyotida investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha olib borilayotgan islohotlar diqqat markazida turibdi.

Ushbu tadqiqotda tahlil qilish va tadqiqot olib borish uchun quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Teoretik tahlil: Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarni yoritish uchun ilmiy adabiyotlar va mavjud nazariyalar chuqur o'rganildi.
- Statistik usullar: O'zbekiston iqtisodiyoti bo'yicha statistik ma'lumotlar tahlil qilinib, ushbu omillarning iqtisodiy o'sishga ta'siri baholandi.
- Taqqoslash usuli: O'zbekiston va boshqa mamlakatlarning iqtisodiy ko'rsatkichlari solishtirilib, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi aloqaning o'ziga xos jihatlari aniqlandi.
- Ekspert bahosi: Soha mutaxassislarining fikrlari va tadqiqot natijalari o'rganilib, ularning iqtisodiyot rivojlanishiga doir takliflari hisobga olindi.

Tadqiqot jarayonida iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi bog'liqlikni iqtisodiy model orqali tahlil qilishga alohida e'tibor qaratildi. Shu asosda mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot davomida iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri quyidagicha xulosalandi: Jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi bog'liqlik: Tahlillar ko'rsatdiki, O'zbekiston iqtisodiyotida jamg'armalarning investitsiyaga aylanishi jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lgan omillar mavjud. Jamg'arma darajasining oshishi ichki investitsion salohiyatni kuchaytiradi, bu esa yangi loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatini yaratadi. Iste'mol va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi aloqa: Ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, iste'mol darajasi iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, u talabni shakllantiradi va ishlab chiqarishning ko'payishiga olib keladi. Iste'mol darajasining ortishi iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi omil sifatida xizmat qiladi. Statistik tahlillar natijalari: So'nggi besh yil ichida O'zbekistonda jamg'arma darajasi yalpi ichki mahsulotga nisbatan o'rtacha 25–30% ni tashkil etgan, investitsiyalar esa yalpi ichki mahsulotning 35–40% ini qoplagan. Bu ko'rsatkichlar jamg'armalarning investitsiyaga aylanish jarayonida ichki salohiyatning yuqoriligini namoyon etadi. Investitsion muhitning roli: Tadqiqotda aniqlanishicha, barqaror investitsion muhit yaratilishi iqtisodiy o'sishning uzluksizligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Hukumat tomonidan yaratilgan soliq imtiyozlari va boshqa rag'batlantiruvchi choralar investitsiyalarning hajmini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Global tajribalar ta'siri: Tahlil qilingan xalqaro tajribalar asosida jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash uchun innovatsion yondashuvlar va texnologik rivojlanish muhimligi qayd etildi.

Ushbu natijalar asosida iqtisodiyotni rivojlantirish uchun iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlashda asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bu omillar bir-birini to'ldiruvchi va mustahkamlovchi xususiyatga ega bo'lib, ularning muvozanati iqtisodiy siyosatning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun zarur shartdir. Tahlil jarayonida aniqlanganidek, iste'molning yuqori darajasi qisqa muddatda iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ammo uzoq muddatda jamg'arma va investitsiyalar uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, iste'mol va jamg'arma o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash muhimdir. Jamg'arma iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi asosiy omil bo'lsa-da, uning investitsiyaga aylanishi uchun qulay investitsion muhit zarur. O'zbekiston iqtisodiyotida so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlashda ijobiy natijalar bergan. Xususan, xalqaro tajribadan kelib chiqib, texnologiyalarni joriy qilish va investitsiya loyihalarini rag'batlantirish orqali iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish muhimligi aniqlangan. Shu bilan birga, tadqiqot davomida mamlakat iqtisodiyotida mavjud bo'lgan ayrim muammolar ham qayd etildi. Xususan, moliyaviy resurslarning cheklanganligi, investitsion xavf-xatarlar va ayrim sohalardagi institutsional to'siqlar jamg'arma va investitsiyalarning optimal darajada ishlatilishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun davlat siyosatini yanada takomillashtirish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish zarurligi ta'kidlandi.

Muhokama natijasida iste'mol, jamg'arma va investitsiyaning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini kuchaytirish uchun quyidagi takliflar ishlab chiqildi: Iste'molni rag'batlantirish bilan birga, aholini jamg'armaga jalb qilish mexanizmlarini rivojlantirish. Investitsion muhitni

barqarorlashtirish uchun soliq va huquqiy tizimni takomillashtirish. Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish orqali investitsiyalarning samaradorligini oshirish. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kuchaytirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish. Mazkur tavsiyalar mamlakat iqtisodiyoti uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiy o'sishni yanada jadallashtirishga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, iste'molning o'sishi qisqa muddatli iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatsa-da, uzoq muddatda jamg'arma va investitsiyalar darajasiga ta'sir qiladi. Jamg'arma esa investitsiyalarni moliyalashtirish uchun zarur bo'lib, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston iqtisodiyotida jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi bog'liqlikni yaxshilash maqsadida amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natijalar berayotganligi aniqlandi. Shu bilan birga, investitsion xavf-xatarlarni kamaytirish, texnologiyalarni modernizatsiya qilish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim vazifalardan hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun zarur shartdir. Ushbu omillarni bir-biriga uyg'unlashtirish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash va aholining turmush darajasini yaxshilashga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest, and Money. London: Macmillan, 1936.
2. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London: W. Strahan and T. Cadell, 1776.
3. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008. New York: W. W. Norton & Company, 2009.
4. Stiglitz J. E. Globalization and Its Discontents. New York: W. W. Norton & Company, 2002.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning iqtisodiy islohotlarga oid farmonlari va qarorlari (2017–2023 yillar).
6. Davlat statistika qo'mitasi: O'zbekiston iqtisodiyotiga oid yillik ma'lumotlar.
7. Mishkin F. S. Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Boston: Pearson, 2016.
8. O'zbekiston iqtisodiyotiga oid ilmiy maqolalar to'plami. Termiz Davlat Universiteti nashriyoti, 2023.